

ISSN 2312-5993

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ:

теорія, історія,
інноваційні технології

Науковий журнал

№ 3 (87), 2019

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології

Науковий журнал
Виходить десять разів на рік

Заснований у листопаді 2009 року
№ 3 (87), 2019

CEJSH

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

Google
Академія

Суми
СумДПУ імені А. С. Макаренка
2019

Засновник та редакція

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Друкується згідно з рішенням вченої ради Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка (протокол № 9 від 25.03.2019)

Редакційна колегія:

- А. А. Сбруєва** – доктор педагогічних наук, професор (**головний редактор**) (Україна);
М. А. Бойченко – кандидат педагогічних наук, доцент (заступник головного редактора)
(Україна);
О. Є. Антонова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. А. Біда – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Дж. Бішоп – доктор філософії, професор (США) (**J. Bishop** – PhD, professor (USA));
В. С. Бугрій – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Ю. А. Бондаренко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
К. Бялбжеська – доктор гуманітарних наук (Польща) (**K. Białobrzeska** – dr. nauk
humanistycznych (Polska));
Б. В. Год – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. А. Заболотна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Е. Кантович – доктор хабілітований, професор (Польща) (**E. Kantovych** – dr. hab., prof.
(Polska));
Ц. Курковський – доктор гуманітарних наук (Польща) (**C. Kurkowski** – dr. nauk
humanistycznych (Polska));
О. В. Кучай – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
М. П. Лещенко – доктор педагогічних наук, професор (Польща)
І. М. Литовченко – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
О. В. Лобова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. В. Михайличенко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Г. Ю. Ніколаї – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. І. Огієнко – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
В. І. Статівка – доктор педагогічних наук, професор (Китайська Народна Республіка);
О. С. Чашечникова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
М. Яворська-Вітковська – доктор хабілітований, професор (Польща) (**M. Jaworska-
Witkowska** – dr. hab., prof. (Polska));
О. Г. Козлова – кандидат педагогічних наук, професор (Україна);
О. М. Полякова – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
І. А. Чистякова – кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний секретар)
(Україна)

Затверджено як фаховий журнал з педагогічних наук
(наказ МОН України № 1021 від 07.10.2015)

*Журнал індексується в Crossref, Index Copernicus Master List, Cite Factor,
Google Scholar та CEJSH.*

У журналі відображено результати актуальних досліджень з проблем
порівняльної педагогіки, історії освіти та загальної педагогіки, педагогіки вищої школи,
а також спеціальної педагогіки.

Наталія Горобаха

Рівненський державний гуманітарний університет

ORCID ID 0000-0002-5406-1963

DOI 10.24139/2312-5993/2019.03/049-062

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ДЕФЕКТОЛОГІВ-ЛОГОПЕДІВ

Мета статті – розкрити можливості використання інтерактивних методів у формуванні професійних компетенцій майбутніх дефектологів-логопедів. Методи дослідження: вивчення джерел, аналіз і синтез матеріалів теоретичних досліджень; узагальнення досвіду роботи. Аналізується сутність та структура професійної компетентності логопеда. Обґрунтовано значення інтерактивних методів навчання для формування у студентів професійних компетенцій. Зокрема, розкрито можливості використання на лекціях та практичних заняттях інтерактивних методів, які ґрунтуються на само- та взаємонавчанні (дискусія, конвертна атака, метод ажурної пилки, проблемні ситуації та педагогічні ігри тощо).

Ключові слова: логопед, компетентнісний підхід, професійні компетенції, інтерактивні методи, взаємонавчання, педагогічні блиц-ігри, ділові ігри.

Постановка проблеми. Кожна людина, незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи розумового порушення, має право на одержання освіти, якість якої не різниться від освіти здорових людей. Цей принцип, відбитий у Загальній декларації прав людини (1948 р.), у Конвенції про права дитини (1989 р.), інших міжнародних документах, покладений в основу організації інклюзивної та спеціальної освіти дітей з особливими освітніми потребами, що впроваджуються з метою реалізації їхнього права на рівний доступ до якісної освіти та права вибору навчального закладу і форми навчання. Потреба в розвитку спеціальної та інклюзивної освіти є значною, адже в сучасному світі зросла кількість дітей із порушеннями нормального розвитку: якщо в середині ХХ ст. 60–70 % новонароджених були практично здоровими, то сьогодні до 40–50 % дітей мають певну схильність до змін у розвитку. За статистикою ЮНЕСКО, зареєстровано більше 125 млн. дітей до 15 років із затримками або вадами розвитку. Постійно збільшується відсоток дітей із фізичними та розумовими вадами і в Україні. За експертними оцінками, близько 58 тис. українських сімей виховують дітей із особливими освітніми потребами. І хоча кількість дітей зі складними розладами розвитку за останнє десятиріччя майже не змінилася (4–5 %), однак значно збільшився відсоток дітей, рівень розвитку яких може бути названий «межовим». Їх розвиток може бути наближений до нормального лише за умови правильного виховання і спеціального навчання. Це надзвичайно актуалізує

проблему підготовки фахівців зі спеціальної освіти, зокрема, з логопедії, оскільки саме логопедичної допомоги потребує значна кількість дітей як дошкільного, так і молодшого шкільного віку.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується впровадженням компетентнісного підходу на всіх рівнях від дошкільної до післядипломної освіти. Якщо йдеться про вищу освіту, компетентнісний підхід передбачає формування в майбутнього фахівця низки соціально-особистісних, інструментальних, загальнонаукових та професійних компетенцій, які в комплексі складають основу його професійної компетентності. Однак, процес вузівського навчання, який у своїй традиційній формі не був зорієнтований на формування професійних компетенцій, фактично й досі не до кінця переорієнтований. Компетентнісна освіта має бути більше спрямована на практичні результати, досвід особистої діяльності, вироблення ставлень, аніж на обсяг знань. Це вимагає внесення змін як у зміст підготовки фахівця, так і у процес організації навчання. Останнє особливо важливе, оскільки не викликає сумніву, що ефективність засвоєння змісту безпосередньо залежить від форми його опанування тими, хто навчається. Надати навчання компетентнісного спрямування можна завдяки включенню в навчальний процес вишу інтерактивних форм та методів, які значно підвищують рівень активності та самостійності здобувачів вищої освіти, без чого неможливе формування у випускників як інтегральної компетентності (у нашому випадку здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми в галузі спеціальної та інклюзивної освіти або у процесі професійної діяльності (корекційної, навчально-виховної, навчально-реабілітаційної), що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки й характеризується комплексністю та невизначеністю умов), так і фахових компетентностей.

Аналіз актуальних досліджень. Обґрунтування шляхів впровадження інтерактивних методів у процес підготовки фахівців у галузі спеціальної освіти вимагає короткого аналізу проблеми формування фахової компетентності дефектолога-логопеда. У дослідженнях провідних українських науковців (О. Мартинчук, Н. Пахомова, Ю. Пінчук, Л. Федорович, М. Шеремет тощо) визначено сутність поняття професійної компетентності логопеда та основні її складові.

Ю. Пінчук розглядає професійну компетентність учителя-логопеда як інтегративну якість фахівця, який виявляє готовність максимально ефективно здійснювати діагностику, корекційно-превентивне навчання та особистісний розвиток осіб із вадами мовлення (Пінчук, 2005). Компетентний фахівець, як підкреслює Л. Федорович, характеризується

тим, що він має не тільки професійні знання, уміння та навички, а може приймати відповідальні рішення в ситуаціях вибору, схильний до співробітництва, вирізняється мобільністю, динамізмом, конструктивністю, завжди саморозвивається та виходить за межі своєї дисципліни, вважає свою професію великою цінністю (Федорович, 2011).

На основі аналізу можемо зазначити, що сучасні науковці розглядають професійну компетентність педагога як сукупність трьох складових компонентів – предметно-технологічного, психолого-педагогічного, загальнокультурного. Зрозуміло, що коли йдеться про компетентність логопеда, ці складові конкретизуються відповідно до найважливіших компонентів його професійної діяльності (до прикладу, можна виокремити діагностичний, орієнтаційно-прогностичний, конструктивно-проектувальний, корекційний, організаційний, інформаційний, комунікативний, рефлексивно-перцептивний компоненти тощо).

У структурі професійної компетентності вчителя-логопеда Ю. Пінчук виділено, зокрема, такі підструктури, як соціально-особистісна компетентність (сформованість професійних мотивів та інтересу до діяльності, професійно значущих рис особистості, професійної самосвідомості, педагогічних здібностей); теоретична компетентність (сформованість психолого-педагогічних, спеціальних, міждисциплінарних знань та наукового світогляду); практично-методична компетентність (сформованість професійних умінь: гностичних, орієнтаційних, прогностичних, проєктивних, корекційних, організаційних, інформаційних, комунікативних, перцептивних, рефлексивних) (Пінчук, 2005).

Визначаючи зміст та структуру фахових компетентностей, які необхідно сформувати в майбутнього вчителя-логопеда, О. Мартинчук виокремлює низку загальнопрофесійних (базові медико-біологічні, психологічні та педагогічні знання та розуміння їх місця в системі фахової підготовки) та фахових компетентностей. До останніх, на думку вченої, належать компетентність в індивідуально-психологічній сфері – професійні цінності; у сферах корекційно-педагогічної, логодіагностичної та логокорекційної, діагностико-аналітичної та консультативної діяльності; у сфері організації і впровадження інклюзивного навчання; у сферах науково-дослідної, організаційно-управлінської викладацької та культурно-просвітницької діяльності (Мартинчук, 2015, с. 80-81).

Узагальнення сучасних досліджень дозволяє Н. Федоровій визначити ключові компоненти педагогічної компетентності, якими обов'язково повинен оволодіти в процесі навчання майбутній логопед. Зокрема, це:

- інтелектуальна компетентність (наукові знання і досвід практичної діяльності в галузі);
- інформаційна компетентність, яка передбачає володіння інформаційними технологіями, уміння опрацювати різні види інформації;
- дидактична та методична компетентності, до змісту якої входить володіння певними засобами навчання, засвоєння педагогом нових методичних і педагогічних ідей, підходів до навчально-виховного процесу в сучасних особистісно зорієнтованих, розвивальних, креативних тощо технологіях, якими логопед послуговується для організації та проведення навчальних занять із дітьми-логопатами;
- проектно-продуктивна компетентність – уміння педагога конструювати траєкторію розвитку школяра, здійснювати індивідуальний розвиток учня; уміння технологічно прогнозувати, конструювати, планувати хід навчально-виховного процесу;
- комунікативна компетентність – це вміння вступати в комунікацію (спілкування), бути зрозумілим;
- психологічна, соціальна та моральна компетентності вміщують важливі особистісні характеристики фахівця (емпатія, чуйність, толерантність, відповідальність тощо);
- творча компетентність визначається як здатність до генерування ідей, висування гіпотез; фантазування; асоціативного мислення; бачення протиріч; перенесення знань і вмінь у нові ситуації; відмови від нав'язливих ідей, подолання інертності та критичності мислення; незалежності суджень; оцінного судження (Федорова, 2018, с. 102-104).

Отже, для формування в майбутніх логопедів фахових компетенцій важливо не лише навчити їх ще на етапі здобуття вищої освіти отримувати готову інформацію та підкріплювати отримані знання практичним досвідом, а й спонукати до самостійного пізнання, «відкриття» педагогічних істин, постійних творчих пошуків, аналізу на основі теоретичних знань явищ і фактів педагогічної практики. Розв'язання вказаних завдань можливе лише за умови використання в навчальному процесі інтерактивних форм організації всіх видів навчальної діяльності.

Проблемі інтерактивного навчання, інтерактивних методів та педагогічних технологій присвячується на сучасному етапі чимало досліджень. Аналіз наукових публікацій, здійснений Н. Шварп дав можливість дослідниці зробити висновок, що інтерактивні методи досить давно відомі в педагогіці та педагогічній практиці (Шварп, 2013). У той самий час, лише в останні десятиріччя вони отримали ґрунтовне вивчення, зокрема

щодо застосування в вищій школі (Т. Добриніна, Т. Коваль, В. Мартинюк, Т. Матвієнко, Л. Мельник, І. Мельничук, Н. Павленко, О. Полат, О. Пошетун, С. Сисоєва, В. Щербина тощо). Здійснивши порівняння традиційного та інтерактивного навчання М. Томашевська, обґрунтовано доводить, що вони відрізняються в усіх основних елементах освітнього процесу: цілі; змісті; засобах; методах навчання; формах навчання. Дослідниця визначає інтерактивне навчання як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, коли кожен суб'єкт включений у процес навчання, організоване у формі взаємодії, діалогу – як між викладачем і студентами, так і між самими студентами. Це робить інтерактивне навчання суб'єкт-суб'єктним, тобто обидві його сторони є суб'єктами на противагу суб'єкт-об'єктному традиційному навчанню (педагог – суб'єкт, студент – об'єкт). Характеризуючи цілі інтерактивного навчання, авторка акцентує на тому, що інтерактивні методи спрямовуються на:

- розвиток комунікативних здібностей, умінь спілкуватися і взаємодіяти з іншими людьми, відстоювати власну думку;
- активізацію самостійності студентів;
- діяльнісний розвиток, формування практичних умінь і навичок;
- формування професійних компетенцій;
- формування вміння вирішувати проблеми колективно;
- розвиток мовлення студентів;
- участь усіх присутніх на занятті студентів (Томашевська, 2017, с. 180).

До сьогодні не існує єдиної класифікації інтерактивних методів навчання, їх, зокрема, поділяють на дискусійні, ігрові та тренінгові (Ортинський, 2009); виділяють ситуативні (аукціон ідей, евристична бесіда, презентація, диспути, дебати, форуми, дискусії, «мозковий штурм», метод «круглого столу» рольові, ділові ігри, метод «інтерв'ю») і неситуативні (діалог, опитування, взаємоопитування тощо).

Мета статті – розкрити можливості використання інтерактивних методів у формуванні професійних компетенцій майбутніх дефектологів-логопедів.

Методи дослідження: вивчення джерел, аналіз і синтез матеріалів теоретичних досліджень; узагальнення досвіду роботи.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи визначену проблему, ми виходимо з припущення, що ефективність фахової підготовки майбутніх дефектологів-логопедів залежить не лише від змісту освітньої програми, а й від того, як побудований процес навчання, яким чином відбувається перетворення отриманих студентом знань та набутих умінь у сформовані

компетенції. При цьому надзвичайно важливим є взаємозв'язок між основними елементами навчального процесу (аудиторним навчанням, самостійною навчальною та науково-дослідною роботою здобувачів вищої освіти та педагогічною практикою), надання їм інтерактивного характеру.

Формування професійних компетентностей майбутнього логопеда розпочинається в навчальній аудиторії. І вже на цьому етапі повинні мати місце інтерактивні методи навчання, зокрема, ті, що передбачають творче застосування знань для розв'язання певної навчальної проблеми, ґрунтуються на само- та взаємонавчанні студентів.

Найскладніше інтерактивні методи використати на лекційному занятті, адже класична лекція має вигляд пасивної форми навчання. Як зауважують дослідники, навіть сучасні мультимедійні засоби, що ілюструють матеріал, який подається, не надто підвищують пізнавальну активність слухачів, а, отже, й не роблять лекцію інтерактивною (Томашевська, 2017, с. 183). Однак, досвід переконує, що цю ситуацію можливо змінити. Скажімо, у випадку, коли викладання ведеться на порівняно невеликому потоці, лекцію можна побудувати у формі інтерактивної дискусії. При цьому до плану лекції варто включити питання, які відбивають, наприклад, зв'язок навчальної дисципліни з тими, які студентами вже опановані. Зокрема, такі дискусії ефективні на лекціях зі спеціальних методик дошкільної та початкової освіти, які викладаються на четвертому курсі бакалаврської програми і мають тісний зв'язок зі спеціальною педагогікою, логопсихологією та логодидактикою. Щоб стимулювати активність кожного, допомогти подолати нерішучість та деяку інертність, які зазвичай панують у фронтальних формах навчальної роботи, можна скористатися прийомом «конвертної атаки». Студенти отримують можливість письмово сформулювати свою відповідь на поставлені питання, після чого відповіді збирають до великого конверту. Далі варіанти відповідей озвучуються лектором і відбувається активне обговорення кожної думки.

Досить часто лекція синтезує великий обсяг знань, який у традиційному варіанті викладач подає в опрацьованому вигляді. Як правило, такі лекції мають оглядовий характер, оскільки лектор, намагаючись охопити всі аспекти чи питання теми, встигає розкрити їх поверхово, лише побіжно ознайомити слухачів із основними тезами, сподіваючись, що ґрунтовно питання будуть опрацьовані під час підготовки до практичних занять. Однак, якщо побудувати таке лекційне заняття на основі залучення студентів до само- та взаємонавчання, воно стане інтерактивним. З цією метою варто використати, наприклад, метод

«ажурної пилки». У цьому випадку навчальна група попередньо розподіляється на так звані «домашні групи». Кількість учасників «домашньої групи» має відповідати кількості питань, що входять до змісту теми (зазвичай це не більше чотирьох питань). Відповідно до схеми «ажурної пилки» (рис. 1) із «домашніх» створюються «робочі групи», кожна з яких на основі наданих викладачем матеріалів самостійно опановує зміст відповідного питання. Наступний етап роботи – повернення у «домашні групи» та взаємонавчання, у результаті якого всі студенти групи отримують можливість виявити пізнавальну і творчу активність.

У такий спосіб зручно залучити студентів до самостійного опрацювання, наприклад, теми зі спецметодики викладання природознавства «Зміст ознайомлення з навколишнім світом учнів початкових класів спеціальної школи», яка передбачає аналіз Державного стандарту початкової школи, сучасних програм з природознавства і навчального предмета «Я у світі» спеціальної школи для дітей з ПМР та визначення особливостей реалізації змісту природничої, громадянської й історичної, соціальної, здоров'язбережувальної галузей у інтегрованому курсі «Я досліджую світ» НУШ. При цьому викладач по чергово працює з «робочими групами», за потреби допомагаючи узагальнити та систематизувати матеріал для подальшого його використання студентами в «домашніх групах». Зрозуміло, що такий інтерактивний процес легше організувати на невеликому потоці, але й у порівняно великій аудиторії він прийнятний, якщо передбачити 2–3 робочі групи на кожне питання плану лекції.

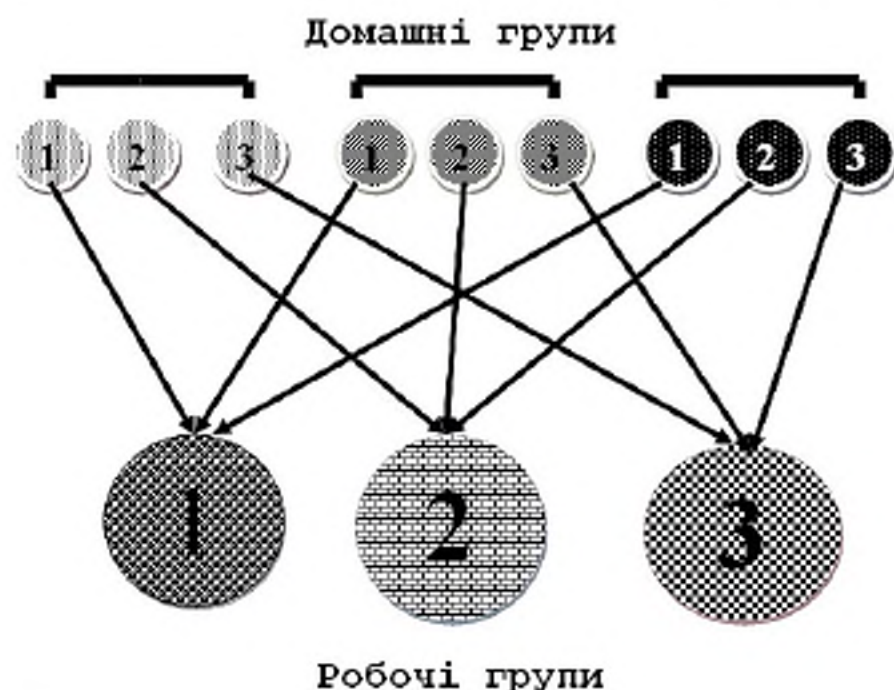

Рис. 1. Схема методу «ажурна пилка»

Ще одним із інтерактивних методів, побудованих на взаємонавчанні, є залучення студентів до підготовки мультимедійних лекцій. Ефективною є така модель: студенти почергово готують мультимедійний супровід лекцій спільно з викладачем, презентуючи під час лекційного заняття свою частину матеріалу. Для прикладу, лекція з теми «Матеріальна база викладання природознавства та навчального предмета «Я у світі» у початковій спеціальній загальноосвітній школі для дітей з ПМР» доповнюється короткими презентаціями, які розширюють уявлення студентів про живих істот, яких можна утримувати в кутку природи та на шкільному дворі. При цьому можна поставити перед студентами, які бажають підготувати таку презентацію, вимогу зробити її за змістом та формою, цікавою не лише для студентів, які слухають лекцію, а й для молодших школярів з вадами мовлення. Таким чином у них починають формуватися важливі професійні уміння: добирати зміст і форму подання природничого матеріалу відповідно до вікових можливостей учнів та програми їхнього навчання. Як показує досвід, підготовлені студентами презентації стають їм у нагоді під час педагогічної практики у спеціальних школах, реабілітаційних центрах і закладах дошкільної освіти.

Надати інтерактивного характеру практичним та лабораторним заняттям допомагає використання методів проблемно-розвивального навчання та ігрових форм організації самостійної навчальної роботи студентів. Основною структурною одиницею проблемно-розвивального навчання є проблемна ситуація – психологічний стан, що виникає в результаті мисленої взаємодії суб'єкта (студента) з об'єктом (навчальним матеріалом), який викликає пізнавальну потребу розкрити сутність процесу або явища, що вивчається. Проблемні ситуації, зазвичай, пропонуються до розв'язання у формі психологічної, педагогічної чи методичної задачі. Їх використання, наприклад, під час контрольної роботи, заліку чи екзамену, безперечно, вимагає від студента вияву творчості в пошуках альтернативних шляхів виходу зі складних практичних ситуацій на основі накопичених теоретичних знань або власного педагогічного досвіду (здобутого, скажімо, під час навчальної практики). Однак, це ще не робить їх використання інтерактивним методом, оскільки при цьому відсутнє спілкування між студентами, та й викладач переважно не має можливості детально обговорювати ситуацію, для нього це, у першу чергу, метод діагностики сформованих компетентностей. Щоб педагогічні задачі стали інтерактивним методом, вони мають бути включені до практикумів із навчальних дисциплін або збірників тестів та завдань для самостійної роботи. Тоді кожен студент зможе спочатку

самостійно поміркувати над ними, викласти письмово власний варіант розв'язання педагогічної чи методичної проблеми. Обов'язковим структурним компонентом методики використання педагогічних задач є бесіда-обговорення проблемної ситуації під час практичного заняття, яка завершується спільним вибором найефективнішого способу її розв'язання. Саме колективне обговорення надає використанню проблемних ситуацій та педагогічних задач інтерактивної форми.

Своєрідним містком між теоретичним навчанням та практикою можна вважати педагогічні ігри, які дають можливість, нехай і в уявлюваній ситуації, спробувати себе в обраній професії. Перевага цього інтерактивного методу навчання полягає в такому: участь в іграх підвищує інтерес до вивчення всіх основних фахових дисциплін: логопедії, спеціальної педагогіки, спеціальних методик тощо, сприяє формуванню самостійності, озброює досвідом прийняття певних рішень, дає можливість усвідомити особистісну діяльність кожного студента, позитивно впливає на розширення міжпредметних зв'язків (із психологією, віковою фізіологією, валеологією тощо), а головне – прокладає місток у професійну педагогічну діяльність. Педагогічні ігри є тим методом навчальної роботи, що дозволяє підсумувати, узагальнити знання студентів з усього курсу, а також самостійно набути знань з тем, які до лекційного курсу не входять. Хоча сама гра проходить у навчальній аудиторії, підготовка до неї вимагає від викладача організації різноманітних форм самостійної роботи студентів.

Можливі два варіанти педагогічної гри. Так, дещо простішою в організації є так звана бліц-гра, яка не потребує тривалої підготовки та спеціальних умов проведення. Ця форма передбачає два рівні розв'язання виховних або методичних проблем: індивідуальний та груповий. Завдяки цьому кожен гравець змушений не просто робити певний педагогічний вибір, а й відстоювати власну думку перед членами ігрової групи, брати участь у виробленні колективного варіанту відповіді. Перед початком гри кожний гравець отримує індивідуальну карту, у якій відображено зміст гри та правила відповіді. Готуючись до гри, студенти повинні повторити матеріал відповідних розділів; на основі індивідуальної карти гравця сформулювати індивідуальну відповідь на визначені питання. Безпосередньо на занятті створюються ігрові групи (кількість груп залежить від загальної кількості гравців, оскільки, як показує практика, у групі ефективно може працювати від 3 до 5 учасників), визначаються лідери та експерти. Під час колективного обговорення, тривалість якого обмежена в часі, тому воно часто відбувається у формі «мозкового штурму», формулюється спільний варіант відповіді на

поставлені у грі питання. Основний зміст гри – презентація та обґрунтування кожною групою колективного розв'язання проблеми. Організаційно гра може проходити у вигляді «Засідання методичного об'єднання логопедів міста», «Школи кращого педагогічного досвіду», «Методичних посиденьок» тощо. При цьому гравці виконують ролі логопедів (учителів спеціальної школи, дефектологів тощо залежно від змісту гри), лідери груп виступають у ролі керівника методичного об'єднання чи директора школи, дошкільного закладу, а експерти – методистів міського відділу освіти.

Не менш цікавою формою організації інтерактивного навчання є ділова педагогічна гра, побудована за такою схемою. Група студентів поділяється на підгрупи, що мають різні ігрові функції. Основною функцією ерудитів є імітація в розгорнутому вигляді певної частини навчально-виховного процесу, а також відповіді на запитання опонентів. Група опонентів готує проблемні ситуації та запитання для розвитку ходу гри. Для реалізації цієї функції опоненти включаються у хід гри у будь-якій ролі. Група експертів, спостерігаючи за ходом гри, здійснює експертну оцінку дій гравців. Функцією рецензентів є дати загальну методичну оцінку ходу гри та участі кожного гравця; підвести підсумки та сформулювати висновки та узагальнення щодо проблемної ситуації, яка розігрувалася у грі. І, нарешті, організатори готують аудиторію до гри, допомагають ерудитам у підготовці необхідної наочності. Зауважимо, що експерти, рецензенти та організатори можуть, за бажанням, включатися в хід гри в будь-якій ролі. Така педагогічна гра доречна як завершення певного етапу формування професійних компетенцій, скажімо, перед педагогічною практикою. Наприклад, зі студентами четвертого курсу, що навчаються за освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта, спеціальна освіта (логопедія)» перед виробничою практикою проводиться ділова гра у формі «Педагогічного квесту» на тему «Співпраця вихователя компенсуючої групи та логопеда в роботі з постановки звуків дітей з вадами мовлення». Попередньо з групою ерудитів розробляється алгоритм педагогічного квесту (рис. 2) та маршрутні листи (приклад на рис. 3).

Учасники гри відповідно до обраних функцій розподіляються на дві підгрупи: одні будуть грати в якості логопедів ЗДО, інші – вихователів груп для дітей з вадами мовлення. Відповідно до отриманого маршрутного листа, гравці в підгрупах здійснюють по три кроки: теоретичний, практичний та вільний (дискусія). Спочатку вони мають спільно обґрунтувати відповіді на питання «Чи повинен вихователь компенсуючої групи володіти теоретичними засадами постановки звуків у дітей-логопатів?» та «Чи

потрібна вихователю компенсувальної групи підтримка логопеда в організації навчальної діяльності вихованців?». Далі практично виявити вміння поєднувати логопедичну роботу з реалізацією завдань навчання й виховання дітей за основними освітніми лініями Базового компонента дошкільної освіти. Відбувається також ознайомлення з нетрадиційними прийомами логопедичної роботи у щоденному житті. У останній частині гри рецензенти та експерти здійснюють оцінку знахідок педагогічного квесту з позиції особистісно орієнтованого навчання і виховання. Можливе також планування спільної роботи вихователів компенсувальних груп та логопедів для виконання завдань наступної педагогічної практики.

Рис. 2. Алгоритм педагогічного квесту «Співпраця вихователя компенсувальної групи та логопеда в роботі з постановки звуків дітей із вадами мовлення»

Рис. 3. Приклад маршрутного листа до педагогічного квесту

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Компетентнісний підхід до фахової підготовки майбутніх дефектологів-логопедів є обов'язковим із позиції сучасних вимог до якості вищої освіти та її результату – формування компетентного фахівця, готового до творчого втілення педагогічних інновацій у власній професійній діяльності. Одним із засобів упровадження компетентнісного підходу є інтерактивні методи навчання, які забезпечують підвищення самостійності та пізнавальної активності здобувачів вищої освіти, їхнього творчого мислення. Саме інтерактивні методи найбільше відповідають особистісно орієнтованому підходу до навчання, сприяють розвитку пізнавальних інтересів, які є важливим внутрішнім мотивом навчання. Така робота також забезпечує створення атмосфери співробітництва, творчої взаємодії в навчанні. Узагальнення багаторічного досвіду застосування інтерактивних методів у підготовці фахівців за освітніми програмами «Дошкільна освіта, спеціальна освіта (логопедія)» та «Спеціальна освіта. Логопедія. Спеціальна психологія» підтверджує, що на лекційних заняттях найдоцільніше застосовувати інтерактивні методи, побудовані на само- та взаємонавчанні студентів. Практичні та лабораторні заняття можуть набути інтерактивного характеру завдяки методам проблемно-розвивального навчання, педагогічній бліц-грі та діловій грі.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні педагогічних умов застосування інтерактивних методів не лише в процесі аудиторного навчання майбутніх логопедів, але і в організації самостійної навчальної роботи студентів та педагогічної практики.

ЛІТЕРАТУРА

- Мартинчук, О. В. (2015) Зміст і структура професійних компетентностей майбутнього вчителя-логопеда. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 24, 77-83 (Martynchuk, O. V. (2015). The content and structure of the professional competences of the future teacher-speech therapist. *Pedagogical Education: Theory and Practice. Psychology. Pedagogy*, 24, 77-83).
- Ортинський, В. Л. (2009). *Педагогіка вищої школи*. Київ: Центр учбової літератури (Ortynskiy, V. L. (2009). *Pedagogy of higher school*. Kyiv: Center for Educational Literature).
- Пахомова, Н. Г. (2013). *Теорія і практика професійної підготовки логопедів у ВНЗ*. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка (Pakhomova, N. H. (2013). *Theory and practice of professional training of speech therapists in universities*. Poltava: PNPУ named after V. H. Korolenko).
- Пінчук, Ю. В. (2005). *Система професійної компетентності вчителя-логопеда* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03). Київ (Pinchuk, Yu. V. *System of professional competence of teacher-speech therapist* (PhD thesis abstract) Kyiv).
- Пометун, О., Пироженко, Л. (2002). *Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід*. Київ (Pometun, O., Pyrozhenko, L. (2002). *Interactive Learning Technologies: Theory, Practice, Experience*. Kyiv).

- Томашевська, М. (2017). Використання інтерактивних методів навчання при підготовці майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (72), 178-188 (Tomashevskaya, M. (2017). The use of interactive teaching methods in preparing future teachers at a higher education institution. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 8 (72), 178-188).
- Федорова, Н. В. (2018). Теоретичні аспекти фахової підготовки логопеда в умовах університетської освіти. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*, 10, 104-114 (Fedorova, N. V. (2018). Theoretical aspects of professional training of speech therapist in the conditions of university education. *Scientific bulletin of Kremenets Regional Humanitarian and Pedagogical Academy named after them. Taras Shevchenko. Series: Pedagogy*, 10, 104-114).
- Федорович, Л. О. (2011). Компетентнісний підхід у підготовці майбутнього логопеда до професійно-педагогічної діяльності. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна*, 17 (2), 325-334. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_sp_2011_17\(2\)_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_sp_2011_17(2)_42) (Fedorovych, L. O. (2011). Competence approach in preparing future speech therapist for vocational and pedagogical activities. *Collection of scientific works of Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko. Series: Socio-pedagogical*, 17 (2), 325-334. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_sp_2011_17%282%29_42
- Шварп, Н. В. (2013). Упровадження інтерактивних методів навчання у підготовку майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*, 40 (2), 266-271. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_40\(2\)_46](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_40(2)_46). (Shvarp, N. V. (2013). Implementation of interactive teaching methods in training of future specialists in higher education institutions. *Problems of modern pedagogical education. Pedagogics and Psychology*, 40 (2), 266-271. Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_40\(2\)_46](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_40(2)_46)).

РЕЗЮМЕ

Горопаха Наталия. Интерактивные методы формирования профессиональных компетенций будущих дефектологов-логопедов.

Цель статьи – раскрыть возможности использования интерактивных методов в формировании профессиональных компетенций будущих дефектологов-логопедов. Методы исследования: изучение источников, анализ и синтез материалов теоретических исследований; обобщение опыта работы. Анализируется сущность и структура профессиональной компетентности логопеда. Обосновано значение интерактивных методов обучения для формирования у студентов профессиональных компетенций. В частности, раскрыты возможности использования на лекциях и практических занятиях интерактивных методов, основанных на само- и взаимообучении (дискуссия, конвертная атака, метод ажурной пилы, проблемные ситуации и педагогические игры).

Ключевые слова: логопед, компетентностный подход, профессиональные компетенции, интерактивные методы, взаимообучение, педагогические блиц-игры, деловые игры.

SUMMARY

Horopakha Nataliia. Interactive methods of professional competencies formation of the future defectologist-speech therapists.

The purpose of the article is to reveal the possibility of using interactive methods in shaping professional competencies of future defectologists-speech therapists. The author uses the following research methods: sources study, materials analysis and synthesis of for theoretical studies; experience generalization in applying interactive methods for specialists trainings in educational programs "Preschool education, special education (speech therapy)" and "Special education. Speech therapy. Special Psychology". Speech therapist's professional competence is analyzed by its essence and structure. Teacher's professional competence is considered as a set of three components – subject-technological, psychological and pedagogical, general-cultural. The importance of interactive teaching methods for the formation of students' professional competencies is substantiated. In particular, the possibilities of using interactive methods during lectures and practical classes are revealed.

It is proved that speech therapists' training requires the usage of interactive methods, which are based on self-study and mutual learning of students. The technology of application during lectures of special methods of preschool and elementary education of interactive discussion, "envelope attack", "jig saw" method is disclosed. There are offered recommendations for the multimedia lectures preparation, which attract students to create multimedia lectures.

The article describes the usage during practical classes of methods of problem-developing training and forms of the game for the independent student work organization. Two versions of the pedagogical game are described. The technology of conducting the educational blitz-game with students is analyzed in detail. For a specific example, the use of a business educational game is presented. The structure of the Blitz game and the business game is presented, the stages of preparation and holding are described.

Prospects for further research raised in the article of the problem are seen in the substantiation of the pedagogical conditions of the use of interactive methods not only in the process of classroom training of future speech therapists, but also in the organization of independent educational work of students and pedagogical practice.

Key words: speech therapist, competence approach, professional competence, interactive methods, mutual learning, pedagogical blitz games, business games.

УДК 378.091.3:373.3.011.3-051]:004.77

Лариса Колесник

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова

ORCID ID 0000-0003-4101-7418

DOI 10.24139/2312-5993/2019.03/062-072

ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ МАСОВИХ ВІДКРИТИХ ОНЛАЙН КУРСІВ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ З ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто практичний досвід використання масових відкритих онлайн курсів (МВОК) у процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи в Україні за допомогою змішаної форми навчання, у яких МВОК виступають у якості каталізаторів якості професійної підготовки. Процес фахової підготовки розглядається через призму глобальних технологічних змін у світі та змін вимог до вчителя

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Бугаєнко Тетяна, Лянной Михайло. Сучасний стан формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики	3
Гаврілова Людмила, Ябуров Максим. Використання засобів мобільного навчання у формуванні англомовної компетентності майбутніх економістів	14
Голота Наталія, Карнаухова Антоніна. Формування готовності майбутніх педагогів до організації педагогічного партнерства в закладах дошкільної та початкової освіти.....	27
Городнича Лариса, Ольховик Марина. Формування професійної компетентності у вищій школі засобом літературно-мистецького журналу як технології кейс-методу	38
Горопаха Наталія. Інтерактивні методи формування фахових компетенцій майбутніх дефектологів-логопедів.....	49
Колесник Лариса. Тенденції використання масових відкритих онлайн курсів у підготовці фахівця з початкової освіти	62
Пріма Дмитро. Сутність і особливості формування професійної позиції майбутнього вчителя початкової школи.....	72
Стеченко Тетяна, Ушакова Людмила. Міжкультурна свідомість як результат формування полікультурної мовної особистості майбутніх учителів іноземних мов	82
Харченко Сергій. Проблеми збереження і зміцнення здоров'я студентів аграрного профілю під час навчання у ЗВО	94
Шадюк Ольга. Аксиологічні особливості підготовки майбутнього педагога до інклюзивної освіти	106
Шовковий В'ячеслав, Шовкова Тетяна. Формування в майбутніх філологів-германістів рефлексії як компонента компетентності в читанні	117
Щербак Ігор. Модель формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до громадянського виховання учнів	132

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Горпініч Тетяна. Підготовка викладачів до професійної діяльності в медичних університетах США.	143
Леврінц Маріанна. Особливості реалізації конструктивізму в системі підготовки вчителів та підходах до викладання іноземної мови у США.....	154